

ART TERAPIYAGA OID IJOD NAMUNALARI SAQLANADIGAN MUZEY VA KOLLEKSIYALAR

Yulchiyeva Dilshoda Akramovna

University of Business and Science universiteti
Pedagogika va psixologiya yo‘nalishi 1-bosqich magistranti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada art terapiyaga oid ijod namunalari va ular saqlanadigan muzeylar va kolleksiyalarning saqlanish, yaratilishiga oid ma’lumotlar keltirilgan bo‘lib, ularning jahon hamjamiyatidagi tutgan o‘rni haqida yoritilgan.

Kalit so‘zlar: art terapiya, kolleksiya, ijod namunalari, Uyg‘onish davri.

Art Brut muzeylari. Jan Dubuffet nafaqat Art Brut nazariyotchisiga aylandi, balki ijodkorlarning ta’sirchan to‘plamini ham to‘pladi. Kolleksiya 5000 ga yaqin asarlardan iborat bo‘lib, 1971-yilda Lozanna shahriga sovg‘a qilingan. Besh yil o‘tgach, bu yerda dunyodagi eng yirik **Art Brut** muzeylaridan biri — «Brut Collection de Fart Brut» ochildi, bu kolleksiya hozirda 30000 dan ortiq asarni tashkil etadi. Brut kolleksiyasida dunyoga mashxur begonalar (ruhiy kasaliar), shu qatorda ushbu harakatga qo‘shilgan birinchi rassomlardan biri bo‘lgan Adolf Volfli asarlari namoyish etiladi. U umrining katta qismini shizofreniya tashxisi bilan Valdau psixiatriya klinikasida o‘tkazdi, u yerda chizmalar va kollajlar yaratishni boshladi, uning narxi bugungi kunda yuz minglab dollarga yetishi mumkin. Daun sindromidan aziyat chekkan amerikalik Djudit Skottning asarlari ham mashxurdir. Uning haykallari ko‘p rangli pillalarga o‘xshaydi: Judit oddiy uy buyumlarini ip, mebel, velosiped g‘ildiragi, soyabon bilan o‘rab oldi.

Betxlem Royal Hospital - dunyodagi eng qadimgi psixiatriya klinikalaridan biri (XIV asr). Dastlab bu Betxlem Yulduz ordenli monastir edi. O‘rta asrlarda va Uyg‘onish davrida Betxlem London aholisi orasida taniqli bo‘lgan: bemorlarning aksariyati uning umrbod asiriga aylangan. Vaqt o‘tishi bilan klinikada davolashning insonparvarlik usullari, shu jumladan art terapiya qo‘llanila boshlandi. Bugungi kunda Betxlem Koyal Hospital kasalxonasida shizofreniya tashxisi bilan kasalxonaga votqizilgan taniqli rassom Lui Ueyn singari bemorlarning kichik asarlari to‘plami mavjud. U o‘z hayotini gumanoid mushuklar, mushuklar va

mushukchalarni tasvirlashga bag'ishlagan. Ueyn jurnallarni va bolalar uchun kitoblarni illyustratsiyalar bilan bezatdi va XX asrning boshlarida uning rasmlari tushirilgan bir qator postkartalar nashr etildi. Bugungi kunda bitta postkartaning narxi 800 dollarni tashkil qilishi mumkin. Joyi cheklanganligi sababli muzey bir vaqtning o'zida 10-15 usludan ko'p bo'lmagan odamni qabul qilishi mumkin. Rahbariyat tashrif buyuruvchilarni tashrifi to'g'risida oldindan ogohlantirishlarini so'raydi.

Moskva **Autsider san'ati muzeyi** Rossiyada siz ruhiy kasal rassomlarning asarlarini mazkur muzeyda ko'rishingiz mumkin. Doimiy ko'rgazma 1996-yilda ochilgan, ammo bir necha yil oldin uning ijodkorlari orasida begona san'atga qiziqish uyg'ongan. Ular tomonidan uyushtirilgan birinchi ko'rgazma shiddatli javob bilan kutib olindi. Muzey direktori Vladimir Abakumov ruhiy kasallar ishini begona san'at bilan tenglashtirish mumkin emasligini ta'kidlaydi Moskva muzeyi kolleksiyasining asosiy qismi aniq psixopatologik ifoda namunalari hisoblanadi. Muzeydagi muhit sirli va biroz g'amgin: devorlar qora rangga bo'yalgan, ularga rasmlarning yorqin joylari tushirilgan. Autsiderburg loyihasi Rossiyada autsayder san'atini ham targ'ib qilmoqda. Uning ko'magi bilan xayriya tadbirlari va ko'rgazmalari mamlakat ichida ham, chet ellarda ham o'tkazilmoqda. Loyiha sayti yordamida siz nafaqat xayriya hissasini qo'shishingiz, balki mahalliy, chet elliklarning asarlarini sotib olishingiz ham mumkin. Aytgancha, rus tadqiqotchilari ularni begona emas, balki boshqalar deb atashni afzal ko'rishadi.

Daniyaning **Ovartachi muzevida** Yevropadagi ruhiy kasal rassomlarning eng yirik asarlar to'plamlaridan biri joylashgan. Muzey Orxus psixiatriya klinikasi hududida joylashgan bo'lib, unga bemorlardan biri, Ovartachi nomi bilan mashhur Luis Markussen nomi berilgan. U 91 voshida vafot etdi, u ko'p vaqt psixiatriya kasalxonasida yotdi va ko'pchilik begonalaridan tarqli o'laroq, professional grafik dizayner edi. Ovartachi, shubhasiz, iste'dodli va serhosil rassom edi va Jan DUBYUBETNING o'zi uning muxlislari orasida edi. Muzey rahbariyati uning eksponatlari sodda san'at bilan bog'liq bo'lmasligi kerakligini ta'kidlamoqda: barcha rasmlar, haykallar va installatsiyalar haqiqiy rassomlar tomonidan yaratilgan. Masalan, Patrik Larsen Tasviriy san'at akademiyasini tugatgan, ammo u Ovartachi to'plamidagi boshqa asarlarning mualliflari singari, hayotining bir qismida ruhiy kasallikka duch kelgan.

Intuit va begona san'at markazi. Intuit - bu begona san'atiga bag'ishlangan vagona AQSH notijorat tashkiloti. U 1991-yilda tashkil etilgan. Bugungi kunda Intuitning doimiy kolleksiyasi taxminan 1100 donani tashkil etadi. Markazda kichik do'kon mavjud bo'lib, u yerda nafaqat esdalik sovg'alari va begona san'atga bag'ishlangan kitoblarni, balki outsayder tematik jurnalining so'nggi sonlarini ham sotib olishingiz mumkin.

Muzey kolleksiyasi juda xilma-xildir. Intuitda namoyish etilgan har bir rassomda psixiatrik tashxis qo'yilmagan, ammo ularning barchasi g'alati edi. Shunday qilib ota-onasi saraton kasalligidan vafot etgan Eineri Blagdon folga qog'ozi, lenta, magnit, munchoq va boshqa narsalardan haykallar yaratdi. Blagdon uning asarlari og'riqni yengib, hatto saraton kasalligini davolashga qodir elektromagnit energiya ishlab chiqaradi deb ishongan. Shu bilan birga, muzey kolleksiyasida psixopatologik ifoda namunalari ham mavjud. Uesli Uillis shizofreniya kasalligiga chalingan hamda rasm va musiqa yordamida uning boshida yangragan ovozlarni o'chirishga harakat qilgan. Keyinchalik, u hatto ovoz yozish studiyasi bilan shartnoma imzoladi.

Ketukki san'at markazi. Finlyandivaning «Ketukki» badiiy markazi milliy darajada aqli zaif rassomlarni qo'lab-quvvatlashga bag'ishlangan. U 2006-yilda tashkil etilgan. «Ketukki» - bu to'laqonli ijodiy studiya, uning asosida nogiron rassomlarning ta'sirchan asarlari to'plami to'plangan.

Ketukki talabalariga turli xil texnikada ishlash o'rgatiladi. Dasturda hattoki ekzotik otlar uchun kigiz kiyimi ham mavjud: gilamchaga rangli jun parchalari qo'yiladi, rulonga o'raladi va aravaga biriktiriladi. Unga bog'lab qo'yilgan ot rulonni maysazorga aylantiradi va shu bilan noyob asarni yaratadi.

Ketukki muntazam ravishda ko'rgazmalar o'tkazadi va chet ellik sheriklar, shu jumladan rossivaliklar bilan faol hamkorlik qiladi: markaz xodimlaridan biri Yana Isomaki, Moskva davlat universitetini tamomlagan va rus tilini yaxshi biladi.

Gugging muzeyi xuddi shu nom bilan Art Brut markazi hududida joylashgan bo'lib, o'ziga xosligi bilan ajralib turadi. Markaz uchta binodan iborat: muzey, galereya va do'kon joylashgan bosh bino, ma'ruzalar, uchrashuvlar va teatr tomoshalari o'tkaziladigan Villa va Rassomlar uyi. Ikkinchisi alohida qiziqish uyg'otadi: bu yerda Gugging galereyasida ishi namoyish etilgan rassomlar yashaydi. Ularning barchasi jiddiy ruhiy

nogironliklarga ega, shuning uchun ularning uylari, aslida, psixiatriya klinikalarining sobiq bemorlariga ijtimoiy yordam ko'rsatish markazi hisoblanadi. Ularga har qanday joyda va har qanday narsada, shu jumladan yorqin ranglar bilan to'ldirilgan binoning jabhasida bo'yashga ruxsat beriladi.

Muzeyning doimiy ekspozitsiyasi - bu so'nggi 40 yil ichida Avstriya Art Brutning retrospektivasi bo'lgan. Uning eng qiziqarli vakillaridan biri Avgust Valla bo'lib, u Rassomlar uyida 15 yildan ortiq yashagan va shu vaqt ichida xonasining devorlarini poldan shiftgacha bo'yashga muvaffaq bo'lgan. Valla asarlari Gugging muzeyi do'konida joylashgan katalogda keltirilgan. Ularda postkartalar va plakatlardan tashqari, yosh avstriyalik dizaynerlar tomonidan ishlab chiqarilgan keramika va to'qimachilik mahsulotlari ham sotilmoqda.

Ueslian kolleji rahbariyati har doim san'atga barcha turlarida katta e'tibor berib kelgan. Kollej bazasida ijodiy ustaxonalar, teatr, badiiy galereyalar va chet el san'atining kichik muzeyi mavjud. To'plam Shimoliy Ivarolinada tug'ilgan yoki umrining ko'p qismini Kashagan rassomlarning asarlarni o'z ichiga oladi. Ammo ularni nafaqat yashash joylari birlashtiradi: ular ko'plab fojiali sinovlarni boshdan o'tkazganlar.

Linch to'plami Uilyam Linch Boyd Koreya urushi qatnashchisi edi. Uning samolyoti razvedka parvozi paytida urib tushirilgan va shu vaqtdan beri Boyd chuqur ruhiy tanazzulga uchragan. Ueslian kolleji muzeyida uning saqlanib qolgan yagona haykalchasi saqlanadi, qolganlari rassom vafotidan keyin yo'q qilingan. Yana bir ijodkor taqdir qurboni, Nevin Evans beysbol o'yini paytida boshiga to'p bilan qattiq zarba oladi, shundan so'ng u gallyutsinatsiyalarga duchor bo'la boshladi.

Prinxorn to'plami. Jan Dyubuffening begonalar san'atiga qiziqishini uyg'otgan monografiyalardan biri nemis Xans Prinjorning «Ruhiy kasallarning badiiy asari» edi. U 1922-yilda nashr etilgan va o'sha vaqtga qadar Prinxorn Xendelberg universiteti psixiatriya klinikasining 400 dan ortiq bemorlari tomonidan yaratilgan 5000 dan ortiq rasmlar, kollajlar, haykallar, eskizlar va qo'lyozmalarning ta'sirchan asarlarni to'plashga muvaffaq bo'ldi. Prinxorn vafotidan keyin kolleksiya o'sishda davom etdi: Polsha, Fransiya, Avstriya, Italiya va Yaponiyadan ruhiy kasal rassomlarning asarlari kelib qo'shildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI: (REFERENCES)

1. Ataxo'jayeva, S. (2023). EMPIRIAL FOUNDATIONS OF THE STUDY ENGLISH LANGUAGE TEACHERS.
2. Ataxo'jayeva, S. A. (2020). INGLIZ TILINI O'RGATISHDA LOYIXA ISHINI TASHKIL QILISHNING AFZALLIKLARI. *Science and Education*, 1(1), 403-406.
3. Shaxlo Anvarovna Ataxo'Jayeva (2023). O'QITUVCHILARINING SOTSIOLINGVISTIK XUSUSIYATLARI. *Academic research in educational sciences*, 4 (TMA Conference), 111-115.
4. Nortoji Jumayevich Eshnayev, & Shahlo Anvarovna Atakhujaeva (2021). SELF-DESTRUCTIVE BEHAVIOR AND ITS ESSENCE. *Academic research in educational sciences*, 2 (CSPI conference 1), 371-375.
5. Ataxo'jayeva, S. (2023). EMPIRIAL FOUNDATIONS OF THE STUDY ENGLISH TEACHERS ' SOCIAL INTELLIGENCE.
6. Anvarovna, A. S. (2023). CONSTRUCTIONS (MODELS) OF SOCIAL INTELLIGENCE IN FUTURE ENGLISH LANGUAGE TEACHERS. *Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence*, 2(4), 169-172.
7. Atakhujaeva, S. (2023). CONSTRUCTIONS (MODELS) OF SOCIAL INTELLIGENCE IN FUTURE ENGLISH LANGUAGE TEACHERS. *Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence*.
8. Anvarovna, A. S. CONSTRUCTIONS (MODELS) OF SOCIAL INTELLIGENCE IN FUTURE ENGLISH LANGUAGE TEACHERS.